

İHTİRASIN GÖLGESİNDE BİR ÇAĞATAYLI HÜKÜMDARI: BARAK VE SİYASÎ-ASKERÎ FAALİYETLERİ (1266-1271)

Dr. İbrahim GÜNEŞ*

Öz

Bu çalışmada, 1266-1271 yılları arasında Çağataylı Hanlığı tahtında oturan Barak'ın siyasi ve askerî olayları ele alınacaktır. Barak, yedinci Çağataylı hükümdarı olarak 1266 yılında tahta oturmuştur. Onun tahta oturduğu tarihler Moğol İmparatorluğu'nun şubeleri arasında mücadeleler yaşanmaktaydı. Fakat Ögeday'ın soyundan olan Kaydu, onun bu ani yükselişi karşısında kendisine tabi olmasını istemesi üzerine iki taraf arasında bir seri savaş yaşanmıştır. Barak, her ne kadar ilk büyük savaşta Kaydu'yu mağlup etmeyi başarmışsa da Altın Orda'nın desteğini alan Kaydu karşındaki ikinci savaşta yenilip geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu sebeple Barak'ın ileride tehlike arz edebileceğini düşünen Kaydu ve Altın Orda hükümdarı Mönge Timur, onunla uzlaşıp İlhanlı toprağı Horasan'a karşı bir sefer için teşvik etmişlerdir. Barak da bunu uygun bulup Horasan'ı işgale başlamıştır. Fakat İlhanlı hükümdarı Abâkâ Han'ın büyük bir ordu ile çıkıp gelmesi ve ardından etrafındaki bazı emirlerin onu yalnız bırakması neticesinde Herat yakınlarna yapılan savaşta İlhanlılara yenildiği gibi ordusunu da büyük bir oranda kaybetmiştir. Barak'ın yaklaşık beş yıllık iktidarı, devletini dört bir yandan kuşatmış diğer Moğol şubeleri ile mücadelelerle geçmiş ve ardından İlhanlılar karşısında büyük bir yenilgi alarak devletini daha da zayıflatmıştır.

Anahtar kelimeler: Barak, Abâkâ Han, Kaydu, Çağataylı Hanlığı, İlhanlılar.

A Chagatai Ruler In The Shadow Of Aggression: Barak And Its Political-Military Activities (1266-1271)

Abstract

In this study, the political and military events of Barak, who was on the throne of the Chagatai Khanate between 1266-1271, will be discussed.

Geliş Tarihi: 19 Kasım 2021 - Kabul Tarihi: 10 Ocak 2022.

Atuf Bilgisi: İbrahim Güneş, "İhtirasın Gölgesinde Bir Çağataylı Hükümdarı: Barak ve Siyasi-Askerî Faaliyetleri (1266-1271)", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt: 130, Sayı: 256, İstanbul 2022, s. 85-102.

* Muğla-Türkiye,

ibrahimgn02@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2080-8870.

Barak was enthroned in 1266 as the seventh Chagatai ruler. There were struggles between the branches of the Mongol Empire at the time of his enthronement. By taking advantage of this, Barak did not recognize Kublai's dominance and tried to expand his country. Although Barak managed to defeat Qaidu in the first great war, Qaidu, who received the support of the Golden Horde, was defeated in the second war and had to retreat. For this reason, Qaidu and the Golden Horde ruler Monge Timur, who thought that he might pose a danger in the future, agreed with him and encouraged the Ilkhanid land for an expedition against Khorasan. Barak found this suitable and started to occupy Khorasan. However, as the Ilkhanid ruler Abâkâ Khan came out with a large army and then some of the emirs around him left him alone, he lost a great deal of his army as well as he was defeated by the Ilkhanate in the war near Herat. Barak's nearly five-year rule passed with struggles with other Mongolian branches that surrounded his state from all sides, and then he suffered a great defeat against the Ilkhanate and further weakened his state.

Keywords: Barak, Abâkâ Khan, Qaidu, Chagatai Khanate, Ilkhanids.

Giriş

Cengiz Han'ın ölümünden sonra Moğol Hanedanı arasında yaşanan ihtilaflar bilinmekle beraber, bunların sebepleri hakkında birçok mevzu henüz aydınlatılmış değildir. Hanedanın geniş bir coğrafyayı paylaşamaması sebebiyle ortaya çıkmış gibi gözükken bu çatışmalar, bilahare Kubilay, İlhanlılar, Altın Orda ve Çağataylılardan oluşan Moğol devletlerini farklı zamanlarda yapılacak bir seri savaşa sürüklemiştir. Özellikle Göyük'ün ölümünden sonra yaşanan büyük kırılma sırasında Çağataylılar nispeten güçlenmişse de ardından Ögeday'ın soyundan gelen ve büyük Moğol İmparatorluğu tahtında iddiası olan Kaydu'nun tehdidi altına girmiştir. Nitekim Mönge Han'ın Büyüyük Moğol İmparatorluğu tahtına geçtiği sırada sürgünle cezalandırılan hanedan efradı içerisinde ismine tesadüf edilen Kaydu, dedesi Ögeday'ın Cengiz Han'ın kendilerine verdiği İmil¹ ve Kunak² bölgeleri üzerinde hak iddia ederek buraları zapt etmiş; ardından Talas, Gencek, Otrar, Kaşgar ve Aşağı Türkistan hudutlarına kadar olan bölgeyi ilhak etmişti.³ Bu tarihten itibaren Kubilay'a karşı mücadeleye devam eden Kaydu'nun söz konusu mücadelesine devam ettiğine müşahade edilmektedir. Kaydu, Kubilay'ın devletinin başkentini Hanbalık (Pekin)'a taşıttırması üzerine eski Moğol başkenti olan Karakurum üzerinde hak iddia etmişti. Bu münasebetle özelde Kubilay'a karşı, genelde ise İlhanlılar ile Çağatay'ın aleyhinde topraklarını genişletmeye çalışmıştır.

Kaydu, Kubilay'a karşı savaşırken, Moğolların bir diğer şubesi olan Çağataylı Devleti'nde de hanedan içi taht mücadelesi had safhadaydı. Nitekim Kara Hülegü (1242-1246), 1246 yılında tahtından azledilmiş, Göyük tarafından yerine Çağatay'ın beşinci oğlu Yisun-Mönge Han getirilmiştir (1246-

¹ Batı Moğolistan'da Sibiryâ bölgesindeki Alagöl'e dökülen bir nehirdir. Bkz. Cüveynî, *Tarih-i Cihangüşâ*, Çev. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999, s. 96, not 65.

² İmil'in doğusunda bulunan bir nehirdir. Bkz. Cüveynî, s. 96, not 66.

³ Vassâf, *Tarih-i Vassâf*, C. I, Bombay 1289, s. 67.

1251). Fakat Mönge Han'a karşı düzenlenen suikast sırasında kendisi suçlu bulunca, yerine tekrar Kara Hülegü getirilmek istenmişse de Kara Hülegü yolda ani bir şekilde ölmüştür. Bu kez Yisun-Mönge Han'ı tahtan devirmek için yola çıkan ordu Kara Hülegü'nün dul eşi Orgene Hatun'un isteğiyle Yisun-Mönge Han ile eşi Tayşi Hatun'u tutuklayıp Altın Orda hükümdarı Batu Han'ın nezaretinde katlettirmişlerdir.⁴ Bu münasebetle Kara Hülegü'nün tahtı tekrar elde etme fırsatı yakalamasına rağmen, emeline ulaşmadan ölmesi ve ardından Yisun-Mönge'nin de katledilmesi üzerine, bu kez Orgene Hatun naibelik sıfatıyla devleti yönetmeye başladığı görülmektedir (1251-1261). Nitekim Çağataylı tahtının varisi oğlu Mübarekşah henüz çocuk yaşta idi. Orgene Hatun'un ülkeyi rahatça idare edişi, Mönge Han'ın 1259 yılında ölmesi üzerine büsbütün bozulmuştur. Büyük Moğol İmparatorluğu tahtını ele geçirme mücadelesine girişen Kubilay ile Arık Boğa'nın Çağataylı tahtına kendi destekledikleri şehzadeleri geçirme çabası sırasında da devlet büyük bir sarsıntı geçirmiştir. Çağataylı tahtını ele geçirmek için Kubilay tarafından gönderildiği anlaşılan Böri'nin⁵ oğlu Abuşka ise Arık Boğa tarafından ortadan kaldırmıştır. Bu kez kendisinin desteklediği Çağatay'ın altıncı oğlu Baydar'ın oğlu olan Algu, Orgene Hatun ile giriştiği mücadeleyi kazanarak 1261 yılında Çağataylı tahtını ele geçirmeye muvaffak olmuştur. Algu, 1261-1266 yıllarında Çağataylı tahtını yönettikten sonra ölmesi üzerine, yerine Kara Hülegü'nün oğlu Mübarekşah tahta geçmiştir (1265-1266).⁶ Zayıf karakterli olduğu anlaşılan Mübarekşah, tahtı altı ay gibi kısa bir süre yönettikten sonra, amcazadesi Barak adına tahtan feragat etmek zorunda kalmıştır.⁷ Bu gelişme, sadece Çağataylı tarihi için değil, diğer Moğol şubeleri için de bir dönüm noktası olmuştur. Barak, Çağataylı tahtını ele geçirdikten sonra, devletin sınırlarını genişletmek ve hakkı olduğunu iddia ettiği çevre toprakları ele geçirmek amacıyla komşuları aleyhinde saldırgan bir politika izlemiştir. Bu sebeple bir anda tüm Moğol devletlerde farklı cephelerde savaşa girmek zorunda kalmıştır. Nitekim Barak'ın müdahalesi sonucu yaşanan bu gerilim, kısa bir süre sonra dört Moğol devleti Kubilay, Çağataylı, Altın Orda ve İlhanlı devletlerinin birçok cephede savaşa girdiği bir mücadeleye dönüşmüştür. Barak'ın ani yükselişi ve ardından İlhanlılar karşısındaki yenilgisi ile biten hayatı, Cengiz Han'dan sonraki Moğol şubeler arasında yaşanan mücadelelerde mühim bir yere sahip olması, onun hakkında bir müstakil çalışma-

⁴ Cüveynî, s. 243; Handmir, *Habib-i Siyerfi Ahbarü'l-beşer*, Tsh. M. Debirsiyaki, C. III, Tahran, 1362, s. 81; Mustafa Kafalı, *Çağataylı Hanlığı*, Berikan Yayınevi, İstanbul 2005, s. 91-93.

⁵ Çağatay'ın oğlu olup Altın Orda hükümdarı Batu Han tarafından 1253 yılında katledilmiştir. Bkz. Wilhelm von Rubruk, *Moğolların Büyük Hanı'na Seyahat; 1253-1255*, Çev. Ergin Ayan, İstanbul 2001, s. 69.

⁶ Cemal el-Karşi, *Mülhakatü's-sürah*, Nşr. V. V. Barthold, *Turkestan v Epoxu Mongol'skogo Naşest-viya*, C. I, St. Petersburg 1898, s. 138; Vassâf, I, s. 67; *Tahrir-i Vassâf*, Tsh. Abdu'l-Muhammed Âyeti, Tahran 1346, s. 38; Handmir, III, s. 82; Kafalı, *a.g.e.*, s. 101.

⁷ Reşidüddin, *Câmi'üt-tevârih*, Nşr. E. Blochet, C. II, London 1911, s. 189; Mirhand, *Ravzatü's-Safa fi Sireti'l-Enbiyâ ve'l-Mülük ve'l-Hulefâ*, Nşr. Abbas Perviz, C. V, Tahran 1375, s. 283-284; Handmir, C. III, s. 82-83; Kadî Ahmed Gaffarî, *Târih-i Cihanâra*, Tahran ts, s. 199; Kafalı, *a.g.e.*, s. 104. Reşidüddin, Barak'ın Özgend'de tahta geçtiği sırada, Algu ile Organa Hatun'un tüm hazinesine el koyduğunu rivayet eder. Bkz. Reşidüddin, C. II, s. 189.

nın yapılmasını zaruri kılmaktadır. Bu çalışmada ise onun Çağataylı tahtına oturmasıyla tarih sahnesine çıkması ve ardından ölümüne kadar olan askeri ve siyasi faaliyetleri ele alınacaktır.

1. Barak'ın Tarih Sahnesine Çıkışı

Barak, Çağatay'ın oğullarından Mı-Tekin'in torunu ve Yisun-Tuva'nın oğludur.⁸ Hükümdarlık öncesi hayatı ile ilgili çok az bilgi mevcut olduğundan doğum tarihi ile birlikte çocukluğuna ait neredeyse hiç malumat bulunmamaktadır. Ayrıca tahta çıkışı Kubilay'ın izni ve rızası ile gerçekleşmiş gibi gözükmektedir.⁹ *Kartlis Tskhovreba* onu "Turan memleketi" ile "Büyük Türkiye'nin" yöneticisi olarak gösterir.¹⁰ Barak tahtı ele geçirdikten sonra çevre bölgelere saldırarak birçok yeri işgal etmiş ve bir takım yerlerin yönetimine de kendi adamlarını yerleştirmiş, emirlerinden Bikmiş'i Aşağı Türkistan'ın doğu kısmının başına geçirmiştir. Fakat bu ani atama Kubilay'ı bir hayli hiddetlendirdiğinden,¹¹ kısa bir süre sonra Emir Bikmiş'i öldürtüp, Koyunçi adında bir komutanını 6.000 askeri Barak'a karşı yollamak zorunda kalmıştır. Barak'ın buna cevabı ise daha da sert olmuş ve derhâl 30.000 asker hazırlayıp karşı saldırıya geçmiştir. Koyunçi bu durum karşısında Barak'ın ordusuna karşı koyamayacağını anlayarak derhâl Hitay'a çekilmiştir. Barak bu suretle ciddi bir mukavemetle karşılaşmadan Kubilay'a ait Hoten'ni yerle bir ederek, bölgedeki Kubilay'ın hâkimiyetini fiiline son vermiştir. Reşidüddin'in iddiasına göre ise Barak çok güçlendikten sonra Kaydu ile (Altın Orda hükümdarı) Mönge Timur'a karşı harekete geçmiştir. Öte yandan Aşağı Türkistan valisi Mesud Yalvaç, Barak'ın saldırgan tutumunu anlayınca Kaydu ile Mönge Timur'a haber yollayarak Barak'ın vaziyetini bildirip kendisine karşı harekete geçmeleri için tavsiyelerde bulunduğu görülmektedir.¹²

Kubilay karşısında elde edilen bu başarı, elbette bölgedeki diğer Moğol hükümdarlarının dikkatini çekmiş olmalıdır. Kaydu bu vesile ile Barak'a haber yollayarak kendisine tâbi olması için bir zemin aramıştır. Fakat beklendiği

⁸ Reşidüddin, C. II, s. 167-168; *Mu'iz el-Ensab*, Ed. A. K. Muminov, *Istoriü Kazakhstana v Persidskikh İstochnikakh*, C. III, Almatı 2006, vr. 32a; el-Ömeri, *Mesâlikü'l-Ebsâr fi Memâlikü'l-Emsâr*, Thk. K. S. el-Caburi, Beyrut 2010, s. 107; *Yuan Shi*, "Die Chinesischen Annalen des Möngeke, s. Übersetzung des 3. Kapitels des Yüan-shih" trans. Waltraut Abramowskit, *Zentralasiatische Studien*, C. XIII, 1979, s. 57; Kafalı, *a.g.e.*, s. 105; a.mlf, "Barak Han", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. V, İstanbul 1992, s. 63.

⁹ Reşidüddin'e göre Çağataylı Devleti'ni Barak ile Mübarekşah birlikte yöneteceklerdi. Bkz. Reşidüddin, C. II, s. 169.

¹⁰ *Kartlis Tskhovreba, A History Of Georgia*, Trans. D. Gamq'relidze - M. Abashidze - A. Chant'uria, Tiflis 2014, s. 362.

¹¹ Reşidüddin, Barak'ın bu sırada Kubilay tarafından atanan Türkistan şahnesi Moğoltay'a Emir Bikmiş'i göndererek haddini aşmamasına dair haber yolladığını ve onu yerinden kovdurduğunu nakletse de (Reşidüddin, *Câmi'üt-Tevârih*, Tsh. Muhammed Rüßen - Mustafa Müsevî, C. II, Tahrân 1374, s. 1065; Reşidüddin, *Câmi'üt-Tevârih*, Çev. İsmail Aka - Mehmet Ersan - Ahmad Hesampour Khelejani, TTK Yayınları, Ankara 2013, s. 83), Moğoltay'ın bu sırada Çin'de Kubilay'ın emri ile savaşta olduğu bilinmektedir. Büyük bir ihtimalle Barak, Moğoltay'ın burada olmamasından ötürü boşluktan faydalanarak bunu gerçekleştirmiş olmalıdır. Bkz. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, Haz. Hakkı Dursun Yıldız, TTK Yayınları, Ankara 1990, s. 542-543.

¹² Reşidüddin/Rüßen-Müsevî, C. II, s. 1065-1066; Türkçe Çev., s. 83; Mirhand, C. V, s. 284; Handmir, C. III, s. 83; Barthold, *a.g.e.*, s. 543; Kafalı, *a.g.e.*, s. 107.

üzere, Barak buna yanaşmayınca, bu kez kalabalık bir ordu ile üzerine yürümüştür. Fakat Ceyhun yakınlarındaki ilk karşılaşmada ordusu büyük bir hezimet yaşamış, Barak'ın eline de zengin bir ganimet ile birçok esir geçmiştir. Vaziyetin vahametini gören Mönge Timur ise bunun üzerine dostu ve müttetikî¹³ olan Kaydu'ya amcası Berkeçar'ı¹⁴ 50.000 kişilik bir ordu ile yardımına göndermiştir. Altın Orda'nın askerî desteği ile iyice kuvvetlenen Kaydu, hezimet sonrası dağılan askerlerini toplayarak Barak'ın üzerine yürüme fırsatı bulabilmiştir. Nihayetinde 667/1269 yılında Hocend¹⁵ yakınlarında¹⁶ iki taraf arasında Barak'ın mağlup olduğu çetin bir savaş yaşanmıştır. Barak'ın askerlerinin önemli bir kısmı savaşta kılıçtan geçirilmiş ve ordusu da çok ağır bir akıbete uğramıştır. Geri kalanlar ise Kaydu'nun ordugâhında esir olarak alıkonulmuşlardır.¹⁷

Barak, ordusunun büyük bir bölümünü savaş meydanında kaybetmesi üzerine cebri olarak Aşağı Türkistan'a çekilmek zorunda kaldı. Burada iken bir süre savaştan kaçan askerini toplamakla meşgul olduğu görülmektedir. İkinci bir meydan savaşını göze alamaması sebebiyle, çevrede yer alan mamur şehirleri yağmalamakla düşmana zarar vermeye niyetlendiği anlaşılmaktadır.¹⁸ Kendi mülkü olmasına rağmen, Buhara ve Semerkand gibi şehirlerin halkına ordusunun erzak ve levazimatını karşılamak için tüm mal ve zahirelerini bırakarak şehirlerini terk etmeleri konusunda, buraların yöneticileri olan Taygu ve Yuşa'ya emirler yağdırdı. Halkın araya girmesi ile bu niyetinden vazgeçtiyse de neticede şehirlerde yaşayan tüm tüccar ve para getirisi olanlarla ilgili bir liste hazırlanmasını emrederek esnafın sırtına muazzam bir vergi yükü yükleyip şehirleri âdeta ezdi. Silah ustaları ise gece gündüz silah yapmakla görevlendirildiler.¹⁹

Diğer taraftan Mönge Timur'un desteği sayesinde Barak'ın karşısında üstünlüğü yakalayabilen Kaydu, tabiri caizse Barak'ın yaralı kurt misali etrafa saldırmasını görecek ki, derhâl kendisine amcası Ögeday'ın torunu ve Kadan'ın oğlu Kıpçak'ı yollamıştır. Bu yolla ileride İlhanlı hükümdarı Abâkâ'ya²⁰

¹³ Reşidüddin, Kaydu'nun Berke Han'ın yardımıyla kendisine küçük bir ülke edindiğini nakleder. Bkz. Reşidüddin/Bloch, C. II, s. 8.

¹⁴ Reşidüddin'in aksine Mirh'and, Karaçar'ın 50.000 askerle hareket ettiğini yazar. Lakin daha sonra Berkeçar'ın ismini zikretmiş olması, müellifin burada şahısları karıştırmış olabileceğini göstermektedir. Bkz. Mirhand, C. V, s. 285.

¹⁵ Seyhun Nehri kenarında önemli Türk şehirlerinden birisidir. Bkz. Cemal el-Karşi, s. 147.

¹⁶ Mirhand, C. V, s. 285.

¹⁷ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1066; Türkçe çev., s. 83; Vassâf/Bombay, C. II, s. 68; Vassâf, *Geschichte Wassaf*, Trans. Hammer-Purgstall, C. I, Viyana 1856, s. 135-136; *Tahrir-i Vassâf*, s. 38; Mirhand, C. V, s. 284-285; Handmir, C. III, s. 84; Barthold, *a.g.e.*, s. 543; Kafalı, *a.g.e.*, s. 107.

¹⁸ Reşidüddin bu suretle Barak'ın askerlerine ithafen "Bize saldıran bu topluluk karşısında padişahlık (ülke) bizim elimizde zor kalır. Bu mamur vilayetleri yağma ile harap etmemiz be bu işe Semerkand'tan başlamamız bizim yararımızdır." dediğini iddia eder. Bkz. Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1066; Türkçe çev., s. 83.

¹⁹ Vassâf/Bombay, C. II, 68; Vassâf/Hammer, C. I, s. 135; *Tahrir-i Vassâf*, s. 38; Mirhand, C. V, s. 285; Handmir, C. III, s. 84; Barthold, *a.g.e.*, s. 543-544.

²⁰ 1265-1282 yılları arasında İlhanlı Hükümdarlığı yapmıştır. Hayatı hakkında geniş değerlendirme için bkz. İbrahim Güneş, *Abâkâ Hân Devrinde İlhanlı Devleti Tarihi (663-1280/1265-1282)*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, (Basılmamış Doktora Tezi), Muğla 2021.

savaş ilanına sebebiyet verecek bir antlaşma metniyle onu barışa ikna etme yolunu denedi. Nitekim Kaydu, Kıpçak ve Berkeçay, Barak'ın faaliyetlerinden haberdar olduktan sonra onu "hudutlarından uzak tutmak" için yaptıkları bir kengeşte, Kıpçak kendisinin Barak'a gidebileceğini ve eskiden beri aralarında olan dostluk bağları sayesinde barışa ikna edebileceği teklifinde bulundu.²¹ Reşidüddin, Kaydu ve etrafındaki adamların, Kıpçak'ın tatlı dili ve konuşma becerisini bildiklerinden, onu 200 seçkin askerle Barak'a gönderdiklerini nakleder.²² Vassâf ise onun beş süvari ile birlikte hareket ettiğini yazmakla yetinir.²³ Neticede Semerkand'a doğru yola çıkan Kıpçak, Soğd şehrine vardığında barış teklifini sunmak üzere, niyetlerini bildiren mektubu bir atıyla Barak'a doğru yola çıkardı. Bu sırada Semerkand'taki ordugâhında olan Barak ise kendisine gelen elçilik heyetinden haberdar olunca, niyetlerinden emin olmadığından etrafındaki insanlara "bu teklifin altında hangi savaş vardır" diyerek kuşkularını açık bir şekilde belirtti. Fakat Kıpçak'ı kabul etmek üzere kendisine haber yollarken, karşı tarafa da gözdağı vermek üzere oturduğu sarayın süsleyerek askerlerinin silah kuşanmalarını emretti. Neticede de Barak Kıpçak'ı tahtında oturmak suretiyle huzuruna kabul etti. Kıpçak'ı gayet sıcak karşılayıp onun bu barış teklifine serzenişte bulunarak, savaşan kişilerin birbirlerin amcazadeleri olduğunu, babalarının beraber kılıçla her yeri fethettiklerini, kendilerine de bu toprakları miras olarak bıraktıklarını söylemiştir. Ayrıca diğer Moğol şehzadelerin geniş meralar ve zengin ülkelere sahip olurken, elindeki az toprağa da Kaydu ve Mönge Timur'un saldırdığını, niyetlerinin de kendisinin dünyada "avare" bırakmak olduğu hususunda serzenişte bulunmuştur. Kıpçak ise geçmişte yaşanan nahoş olayları geride bırakıp barış yapmanın her iki taraf için daha müspet olacağını ve birlikte bir kengeş düzenleyip eski düşmanlarına karşı birlikte hareket etmelerinin doğru olacağını teklifinde bulunarak Barak'ı anlaşmaya ikna etmeye çalıştı.²⁴

Anlaşıldığı üzere, Barak ile yapılan görüşmeden sonra -ki Reşidüddin'in iddiasına göre çaresizlikten- nihayetinde kengeşe razı oldu (667/1269). Gelecek yıl söz verdikleri üzere, içlerinde Barak, Kaydu ve Mönge Timur'un da yer aldığı bu Moğol şehzadeleri bir araya geldiler. Fakat kengeşin yeri ile ilgili güvenilir iki kaynaktan geçen farklı kayıtlar bulunmaktadır. Bunlardan Reşidüddin, kengeşin Talas ile Gengec mezralarında gerçekleştiğini yazar.²⁵ Vassâf ise buna karşın söz konusu kengeşin Katvan²⁶ bozkırında (Deşt-i Katvan) yer alan Ebü Muhammed Rıbatı yakınlarında gerçekleştiğini bildirir.²⁷ Büyük

²¹ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1066; Türkçe çev., s. 84; Vassâf/Bombay, C. I, s. 68; *Tahrir-i Vassâf*, s. 39; Mirhand, C. V, s. 285; Handmir, C. III, s. 84.

²² Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1066-1067; Türkçe çev., s. 84.

²³ Vassâf/Bombay, C. I, s. 68; *Tahrir-i Vassâf*, s. 39.

²⁴ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1066-1068; Türkçe çev., s. 84-85; Vassâf/Bombay, C. I, s. 68; *Tahrir-i Vassâf*, s. 39; Mirhand, C. V, s. 285-287; Handmir, C. III, s. 84; Barthold, *a.g.e.*, s. 544; Kafalı, *a.g.e.*, s. 107-108.

²⁵ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1068; Türkçe çev., s. 85.

²⁶ Semerkand yakınlarında bulunan bir yerdir. Bkz. Cüveynî, s. 129, not 137.

²⁷ Vassâf/Bombay, C. I, s. 69; Vassâf/Hammer, C. I, s. 137; *Tahrir-i Vassâf*, s. 39.

müsteşrik Barthold, söz konusu kengeşin galip gelmesi sebebiyle Kaydu'nun toprağında yer alan Talas (Taraz)²⁸ ve Kengec²⁹ merasında gerçekleştiğine dair Reşidüddin'in daha doğru kabul etse de³⁰ mesele Barak'ı ürkütmeden “yola getirmek” olduğundan, Vassâf'ın kaydı da büsbütün göz ardı edilemez. Nitekim gönlü hoş edilmesi ve sırtı sıvanması için söz konusu kengeşin Katvan bozkırında yer alan Ebü Mehmed Ribatı yakınlarında da toplanması pekâlâ mümkündür. Vassâf'ın naklettiğine göre³¹ kengeşin toplandığı Talas bozkırında yer alan Ebü Muhammed Ribat'ı yakını, Kıpçak ile Barak'ın ilk bir araya geldiği yerdir. Fakat hem Reşidüddin hem de Vassâf'ın kayıtlarındaki muğlaklık sebebiyle, net bir şey söylemek maalesef zordur. Bu tartışma olayların akışına doğrudan etki yapmadığından söz konusu kengeşin neticeleri üzerinde durmak, çalışma için daha faydalı olacaktır.

Neticede kengeş, Moğol âdetlerine göre eğlence ve uzun sohbetlerinin yapıldığı meclislerin ardından sekizinci günde toplanabilmiştir. İlk başta Kaydu söze başlayarak, cediti Cengiz Han'ın yaptığı başarılarını anlattığı uzun bir nutuktan sonra, yapmaları gerekenin birlikte hareket etmek olduğunu, ancak bu yolla aralarında bir ihtilafın olmadığını görebileceklerini söylemiştir. Barak ise yaşam alanının diğer şehzadelere oranla daha dar olduğu, hâlbuki kendisinin de bu ağacın birer meyvesi iken, en az diğer şehzadeler kadar bunlara hakkı olduğunu, elindeki az toprağa rağmen diğerleri dururken kendisine karşı birleşip saldırdıklarını söyleyerek, serzenişte bulunmuştur. Diğer şehzadeler kendisine hak vererek, geçmişini de unutmalarını, Moğolların kontrolündeki tüm yaylak ve kışlakları düzgün bir şekilde bölmeleri gerektiğini anlatmışlardır. Ayrıca Aşağı Türkistan'ın üçte ikisi Barak'a, geri kalanın da Kaydu ve Mönge Timur'a bırakılması yönünde karar kıldılar. Esasen bu antlaşmalar Çağataylı Hanlığı'nın Kaydu'ya tabi olması anlamına da gelmekteydi.³²

Son görüşmelerde nihayetinde gelecek bahar mevsiminde Barak'ın hâkimiyeti altındaki sahaları genişletmek üzere İlhanlı toprağına, dolayısıyla Abâkâ'nın mülküne saldırılması hususunda bir ittifaka vardılar.³³ Bu karar, aşağıda anlatılacağı üzere, ileride maalesef İran'dan başlamak suretiyle, Aşağı Türkistan'ı da içine alan toprakların mukadderatında meşum neticelere sebebiyet verecek bir dizi savaşa neden olmuştur. Savaşlarda, Horasan ve Aşağı Türkistan bölgeleri başta olmak üzere, bölgenin büyük bir yıkıma uğradığını ileriki sayfalarda müşahede edilecektir.

Kengeşte varılan kararların sebeplerine gelince, Kaydu ve Mönge Timur, Barak'ın saldırganlığının yönünü kendilerinden uzaklaştırmak için ona yeni

²⁸ İsbicab yakınlarında bulunan ve yakınında 751 yılında Müslümanlarla Çinlilerin savaştığı Türk şehridir. Kaynaklarda ismi genellikle Taraz şeklinde geçer. Bkz. Yakut el-Hamavî, *Mu'cemül-Büldân*, C. IV, Beyrut 1977, s. 27; Zekerîya Kazvinî, *Asarü'l-Bilâd ve Ahbarü'l-İbad*, Beyrut 1960, s. 544.

²⁹ Merv yakınlarında bir köydür. Bkz. Yakut el-Hamavî, C. IV, s. 482.

³⁰ Barthold, *a.g.e.*, s. 544.

³¹ Vassâf/Bombay, C. I, s. 69; Vassâf/Hammer, C. I, s. 137; *Tahrir-i Vassâf*, s. 39.

³² Vassâf/Bombay, C. I, s. 69; *Tahrir-i Vassâf*, s. 39; Seyf-i Herevî, *Tarihname-yi Herat*, Tsh. Gulamrıza Tabatbayi Mecid, Tahran 1383, s. 328; Mirhand, C. V, s. 287-288.

³³ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1069; Türkçe çev., s. 85-86; Mirhand, C. V, s. 288.

bir hedef seçmeleri gerekiyordu. Uzun bir süre Altın Orda'nın Azerbaycan topraklarını işgal etmiş olan İlhanlılardan daha iyi kurban da seçilemezdi. Filhalka bu sayede hem Barak'ın saldırgan tutumu nedeniyle iyice zor duruma düşen Kaydu ve Möngge Timur rahat bir nefes alacak, hem de İlhanlı-Altın Orda arasındaki uzun bir süredir yaşanan güç düellosunda, bir türlü bileği bükülemeyen Abâkâ Han da bu sayede bertaraf edilecekti. Anlaşıldığı üzere Kaydu, Möngge Timur ve Barak arasında yaşanan mücadeleden habersiz bir vaziyette, devletin yönetim kademelerinin tanzimi ile uğraşan Abâkâ ise müsebbibi olmadığı kanlı hesaplaşmaların yaşanacağı çetin savaşların içine çekilmiş olacaktır.

Abâkâ'nın mülküne saldırma planı elbette riskli bir durumdu, lakin Barak'ın buna pek de tereddüt etmediği anlaşılmaktadır. Neticede Kaydu'nun teklifini "kadeh kaldırarak" memnuniyetle kabul etmiş ve kısa bir süre sonra gereken hazırlıkları ivedilikle başlatmıştı. İki taraf arasında, özellikle Barak'ın Buhara ve Semerkand'taki baskılarının akislerini azaltmak için ordunun şehir dışına taşınmasını emretmiştir. Ayrıca şehir halkının da daha rahat hareket etmeleri için bundan sonra bozkırlarda ikamet edeceklerini, şehirlerin civarına fazla uğranılmaması, hayvanlarının ise ekin yerlerinden uzak tutulması ve en nihayetinde halkın kabul görmeyeceği isteklerden uzak durulması hususunda bir karara varmışlardır.³⁴

Bunun yanında Barak, İran'a saldırmadan önce Mesud Yalvaç'ı halkın gönlünü hoş etmesi ve büyük tahribata uğrattığı toprakları imar edip tekrar tarıma hazırlaması amacıyla görevlendirdiği anlaşılmaktadır. Mesud Yalvaç da aldığı görev mucibince Aşağı Türkistan şehirlerinin tüm sorunlarına el atmak suretiyle toprakları tekrar ekilebilir bir hale getirirken; aldığı tedbirlerle de meskûn halkın memleketlerine geri dönmelerini sağlayarak, Reşidüddin'in ifadelerine göre, bölgeyi tekrar eski müreffeh günlerine geri döndürmüştü.³⁵ Mesud Yalvaç'ın bu muvaffakiyeti bölgedeki şehirler için müspet neticeler vermiş ve tarım başta olmak üzere bir iktisadi canlanma görülmüştür. Fakat bu refah süreci kısa sürmüş ve Barak, Abâkâ'ya karşı başlatılacak büyük çaptaki bir askerî seferin giderlerini karşılamak üzere, tekrar halkı ağır istek ve vergilerle ezmişti. Öyle ki, binek ve besi hayvanların tümüne el konulduğu gibi, bölgedeki halkın tüm varlığı ordunun zimmetine alınmıştır.³⁶

Kaydu ve Möngge Timur'un desteğini alan Barak'ın açık planı ise İlhanlı topraklarına saldırmadan önce işgali iki cepheden başlatmaktı. Buna göre ilk olarak İlhanlılara doğrudan saldırmadan önce, amcazadesi Neküder Oğul'u Kafkaslarda Abâkâ Han'a karşı isyana teşvik edip İlhanlıları iki cepheden savaşa sokmak suretiyle ordularını parçalayacak, kendisi de Ceyhun Nehri'nin batı topraklarını işgal ederek onları iki ateş arasında bırakacaktı.³⁷ Öyle ki doğu cephesi asıl saldırı üstü olacak ve Abâkâ, Neküder ile uğraşırken İlhanlıların doğu toprakları bu suretle işgal edilecekti. Barak'ın planına bakıldığında

³⁴ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1069; Türkçe çev., s. 86.

³⁵ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1069; Türkçe çev., s. 86.

³⁶ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1069; Türkçe çev., s. 86; Mirhand, C. V, s. 288.

³⁷ Güneş, a.g.t., s. 46-52.

her şey önceden doğru hesaplanmış gibiydi ve açık bir şekilde Barak'ın hedefi başta Horasan'ı almak, akabinde de Irak ve İlhanlıların başkentinin de bulunduğu Azerbaycan'ı ele geçirmektir. Nitekim Reşidüddin'e inanmak gerekirse, Barak'ın konuşmalarından anlaşıldığı üzere nihai hedefi de buydu.³⁸ Saldırı ise iki cephede eş zamanlı başlatılacaktı. Lakin Neküder'in Kafkaslar'a kadar gitmesi ve Ceyhun Nehri'nin batı cenahının işgal edilmesine kadar olan süreçte, Abâkâ Han'ın bir şekilde meşgul edilerek dikkatini başka şeylere çekmek gerekiyordu. Buna çözüm olarak da Mesud Yalvaç'ı Abâkâ Han'a elçi sıfatıyla göndermek suretiyle dostane ilişkiler içinde olmak istediğine dair bazı antlaşma planları yapıp en azından onun dikkatini bir süre Ceyhun'un doğu tarafından yaşanan askeri hareketten uzak tutmakta bulmuştu.

Görüldüğü üzere tüm planlar yapıldıktan sonra sıra bunu hayata geçirmesi kalmıştı. Bu münasebetle 667/1269 yılında³⁹ Barak tarafından Aşağı Türkistan valisi Mesud Yalvaç, Abâkâ Han'a elçi olarak gönderilmek suretiyle süreç fiilen başlamıştır. Reşidüddin ve Benaketi'nin iddiasına göre Barak, "ordu güzergâhlarını öğrenmek dışında casusluk yapmak ve İlhanlı payitahtında olan biteni öğrenmek üzere" Mesud Yalvaç'ı Abâkâ Han'a yollayarak kendisine tabi olmak istediğini, bu sebeple de incülerin hesaplamalarını kaldırmasını talep etmişti.⁴⁰ Bir diğer müelliflerden Vassâf da onun asıl amacının Barak'ın saldırıya geçtiği sırada ordunun geçebileceği yolları öğrenmek olduğunu bildirir.⁴¹ Nihayetinde Mesud Yalvaç 667/1269 yılının sonlarına doğru Tebriz topraklarına ayak basmıştır. Vassâf onun gelirken başvezir Şemseddin Cüveynî'ye hakaret ettiğini söyler.⁴² Reşidüddin ise bu konuda sessiz kalır. Herhâlde Cüveynî ailesine derin bir muhabbet duyan müellif, bu hakareti dillendirmek bile istememiştir. Fakat Mesud Yalvaç'ın getirdiği haber Abâkâ Han'ın nezdinde çok değerli olacak ki, en azından onun bu saygısızlığını görmezden gelinmiştir. Neticede Mesud Yalvaç, büyük bir hürmetle Abâkâ Han'ın huzuruna çıkarken, İlğay Noyan hariç diğer emirlerin en üstünde bir yerde oturtularak ona verilen değer gösterilmeye çalışılmıştır. Mesud Yalvaç, Abâkâ Han'ın huzurundayken Barak'ın kendisine tabi olmak istediğini, bu sebeple onun incülerinin⁴³ vermesi gereken vergiyi kaldırma-

³⁸ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1069; Türkçe çev., s. 86.

³⁹ Vassâf, Reşidüddin'in aksine Mesud Yalvaç'ın Abâkâ Han'a gönderilme tarihi olarak 666/1267 yılını gösterir. Vassâf/Bombay, C. I, s. 69; *Tahrir-i Vassâf*, s. 39.

⁴⁰ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1063; Türkçe çev., s. 81; Vassâf/Bombay, C. I, s. 138; Benaketi, *Ravzatü'l-ulî el-Elbâb fî Tevarihü'l-Ekâbir ve'l-Ensab, Tarih-i Benâketi*, Nşr. Ca'fer Şi'ar, Tahran 1348, s. 428; Mustevî, *Târîh-i Guzide*, Nşr. 'Abdu'l-Huseyn Nevâî, Tahran 1364, s. 591; Mirhand, C. V, s. 289; Handmîr, I C. II, s. 84; Ahmed Tebrizî, *Şahinşahname, Tarih-i Manzur Moğulân ve İlhanân ez Karn Heştem Hicri*, Tsh. Mahmud Afşar, Tahran 1397, s. 570; Michal Biran, "The Batle of Herat 1270, s. A Case of İnter-Mongol Warfare", *Warfare İnter Asian History 500-1800*, Ed. Nicoladi Cosmos, C. VI, Brill, 2002, s. 185-186; Kafalı, *a.g.e.*, s. 109-110.

⁴¹ Vassâf/Bombay, C. I, s. 69; *Tahrir-i Vassâf*, s. 39.

⁴² Vassâf/Bombay, C. I, s. 69-70; *Tahrir-i Vassâf*, s. 39-40. Ayrıca bkz. Mirhand, C. V, s. 289; Handmîr, C. III, s. 84.

⁴³ Moğollarda, hükümdar ve hanedana ait mülki topraklara veya toprak gelirlerine *incü* denilmekteydi. Bunlardan bizzat hükümdara ait olanlara ise *incü-yi has / emlak-ı has* adıyla zikredilirdi. Bkz. Güneş, *a.g.t.*, s. 246.

sını talep etmiştir. Abâkâ, bunu memnuniyetle kabul edip o sırada bu işlere bakan Hâce Şemseddin Alkanî'yi huzuruna çağırarak, derhâl tüm borçları çıkarmasını istemiş, kendisi de verilen emre uyarak bunları bir hafta içinde tümünü çıkarmıştır. Reşidüddin, Mesud Yalvaç'ın iyi niyetli olmadığından, acele ettiğini yazar.⁴⁴

Mesud Yalvaç'ın bir hafta içinde her türlü izzet ve ikrama nail olan ve istediği suygamişi⁴⁵ almış bir vaziyette derhâl dönüş yoluna girmiştir. Fakat kısa bir süre sonra düşman ordularının Ceyhun'un öte tarafında görüldüğünden, onun bu ziyaretinin tamamıyla bir aldatmacadan ibaret olduğu anlaşılmıştır. Abâkâ Han, bu gelişme üzerine, derhâl onu tutuklamak için bir birlik gönderdiyse de kendisine yetişmek mümkün olamamıştır. Nitekim Mesud Yalvaç bunun tedbirini daha önceden alarak birçok menzilde yedek at bıraktığından, dört gün boyunca hiç durmadan at değiştirip nihayetinde İlhanlı askerlerine yakalanmadan Ceyhun'u geçmeye muvaffak olmuştur.⁴⁶

Aşağı Türkistan tarafında yaşanan askerî harekattan ve Çağatay ordusunun büyük bir hızla toplandığı bilgisini almalarına rağmen, İlhanlılar için muamma hâlâ devam etmiş olmalıdır. Kaynaklar açık bir şekilde söylemese de Abâkâ'nın Ceyhun'un öte tarafından bu denli büyük bir saldırıya ihtimal vermediği anlaşılmaktadır. Mesud Yalvaç'ın kötü niyetli ziyareti ve ardından Çağatay ordusunun anormal derece hareket halinde olması, vaziyeti az da olsa hissettirmiş olmalıdır. Fakat nihayetinde Barak, niyetini açık bir şekilde bildiren bir elçilik heyetini o zaman Horasan'da görev alan Abâkâ'nın kardeşi Tubsîn Oğul'a gönderene kadar, söz konusu muamma devam etmiştir denilebilir. Barak'ın elçileri Badgis⁴⁷ otlığından, Gaznin Karpısı (Gazne) ve Sind (İndus) Nehri kıyısına kadarki sahanın kendi ecdadına ait olduğunu, bu sebeple bunlardan Badgis otlığını derhâl boşaltmalarını talebiyle Tubsîn Oğul'un huzuruna çıkmışlardır. Barak'ın niyeti ifşa olmuştu; lakin Abâkâ bu sırada Neküder Oğul'un başlattığı isyanı ile ilgilendiğinden, hâlihazırda Barak işini ikinci plana atmak zorunda kalmış olmalıdır. Tubsîn Oğul ise hiç vakit kaybetmeden Abâkâ'ya vaziyeti haber veren bir haberci yollayarak söz konusu tehlikeli durumu arz etmiştir. Ayrıca Barak'a da gönderdiği elçiler üzerinden, kendisinin mesnetsiz isteklerde bulunmadan oturduğu yerlerde durmasını, zira talep ettiği yerlerin büyüğü ve İran hükümdarı Abâkâ'ya ait olduğunu iletmiştir.⁴⁸ Reşidüddin, Abâkâ bu talebi duyunca bir hayli sinirlenmiş olacak ki *"Bu mülk babamdan bana mi-*

⁴⁴ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1063-1064; Türkçe çev., s. 81; Mirhand, C. V, s. 289; Ahmed Tebrizî, s. 570.

⁴⁵ Moğollarda, hükümdar başta olmak üzere devlet kademelerindeki şahıslara hediye sunulması usulüne denilmekteydi. Bkz. Güneş, *a.g.t.*, s. 248-249.

⁴⁶ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1063-1064; Türkçe çev., s. 81; Vassâf/Bombay, C. I, s. 70; *Tahrir-i Vassâf*, s. 40; Benaketî, s. 428-429; Mustevfi, s. 591; Mirhand, C. V, s. 289-290; Handmir, C. III, s. 84-85; Ahmed Tebrizî, s. 570-571.

⁴⁷ Herat'ın kuzeyinde ve günümüzde Türkmenistan-Afganistan sınırında olan bir kasabadır. Bkz. Cüveynî, s. 282, not 75.

⁴⁸ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1071-1072; Türkçe çev., s. 88; Seyf-i Herevî, s. 329-330; Handmir, C. III, s. 85.

ras olarak kalmıştır ve bizim incümüzdür. Bugün kılıçla elde tutuyoruz. Eğer Barak bize saldırmak isterse, bizde onu def etmeye hazırız. Eğer barış ve dostluk yolunda giderse, biz de akrabalık ve birlik yolunda gideriz.” şeklinde cevap verdiğini yazar.⁴⁹

Barak, Abâkâ'nın aynı sertlikte mukabelede bulunması ve onun kendi memleketini kılıçla korumaya hazır olduğunu haber alması neticesinde, derhâl ordusunun toplanmasını emretmekte tereddüt etmemiştir. Ardından Kaydu'ya bir elçilik heyeti yollayıp daha önce yaptıkları anlaşmayı hatırlatarak, vaat ettiği yardımı göndermesini istemiş, gönderdiği haberin ardından kendisi de tam donanımlı bir ordu ile İlhanlı mülkü olan Horasan'a hareket etmişti. Kaydu, yaptıkları antlaşmaya hâlâ riayet ettiğini bildirerek, içlerinde Ögeday ve Göyük'ün çocuklarının da olduğu bir orduyu Barak'ın yardımına yollamak suretiyle verdiği sözlerin arkasında durduğunu göstermiştir. Fakat Reşidüddin, Kaydu'nun bunlara Barak'ın Ceyhun'u geçmesi halinde, Abâkâ'nın büyük bir ordu ile geleceğini söylediğini, ardından da bir bahane bulup Barak'ın safından ayrılarak geri dönmelerini istediğini kaydeder.⁵⁰ Vassâf da hemen hemen aynı şeyleri yazar.⁵¹ Şayet her iki müellifin kayıtları doğru kabul edilirse, o vakit Kaydu'nun başından beri Barak'ı aldattığı hükmü çıkar ki, bu da birçok açıdan doğru olsa gerekir. Nitekim Barak'ın dengesiz hareketleri, sadece kendi sonunu getirmiyordu. Aynı zamanda Abâkâ'ya karşı muhtemel bir zaferle çıkması durumunda da, ileride bir daha baş edilemez bir tehlike olarak belireceğinden, Kaydu için hiç de istenmeyen müstakbel bir tehditte başka bir anlam ifade etmeyecekti.

2. Herat Savaşı

Barak'ın kendi yerine oğullarından Bek Timur'u 10.000 asker ile birlikte Keş⁵² ve Nehşab'da⁵³ bırakarak ilk taarruzu⁵⁴ 668 (1269) yılında⁵⁵ başlattığı görülmektedir.⁵⁶ Barak, Ceyhun'u geçen 100.000 askeri ile birlikte,⁵⁷ Horasan'ı iki koldan işgal etmiştir. Barak'ın komuta ettiği ilk kol, Ceyhun'un hemen yakınında olan Bedehşan, Şaburgan, Talikan, Mervcuk ve Mervşah-

⁴⁹ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1071-1072; Türkçe çev., s. 88.

⁵⁰ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1072; Türkçe çev., s. 88. Ayrıca Mirhand, C. V, s. 292-293; Handmir, C. III, s. 85.

⁵¹ Vassâf/Bombay, C. I, s. 70-71; *Tahrir-i Vassâf*, s. 40.

⁵² Cürcan'ın köylerinden birisidir. Bkz. Yakut el-Hamavî, C. IV, s. 462.

⁵³ Bugünkü Özbekistan'daki Nev şehridir. Bkz. Cüveynî, s. 150, not 173.

⁵⁴ *Tarih-i Şahî*'ye göre ilk Çağataylı saldırısı 20.000 askerle yapılmıştır. Bkz. *Tarih-i Şahî*, nşr. Bas-tani Perizi, Tahran 1389, s. 287.

⁵⁵ Barak'ın Horasan'ı işgali Vassâf ve Seyf-i Herevî'ye göre 667/1268, Reşidüddin ve *Tarih-i Şahî*'e göre ise 668/1269 yılında gerçekleşmiştir. Bkz. Vassâf/Bombay, C. I, s. 71; *Tahrir-i Vassâf*, s. 41; Seyf-i Herevî, s. 328. Reşidüddin/Ruşen-Musevî, II, s. 1077; Türkçe çev., s. 93; *Tarih-i Şahî*, s. 287. Fakat ilk iki müellifin kaydettiği tarih erken sayılabileceğinden, burada 668/1269 daha makul gözükmemektedir.

⁵⁶ Vassâf, Barak'ın ordusunda o sırada bizzat Ciyad, Mübarekşah, Kıpçak Oğul, Yasavur Bozurg, Yasavur Küçek, Margavul ve Caraltay gibi komutanların olduğunu yazmaktadır. Bkz. Vassâf/Bombay, C. I, s. 71; *Tahrir-i Vassâf*, s. 41.

⁵⁷ Fars kaynakları Barak'ın ordusunun 100.000 askerden oluştuğunu yazarlar. Bkz. Vassâf/Bombay, C. I, s. 71; *Tahrir-i Vassâf*, s. 41; Mirhand, C. V, s. 293.

can gibi küçük yerleşim yerlerini zapt etmiştir.⁵⁸ Peşinden hareket etmiş olan diğer kol ile de Nişabur yakınlarında birleşerek 26 Ramazan 668 (19 Mayıs 1270) Pazartesi günü şehri yağmalamıştır. Kirman'da bulunan İlhanlı emirleri ise bu sebeple Kirman hükümdarından askerî destek istemek zorunda kalmıştır. Lakin bunun hiçbir faydası görülmemiş olacak ki Barak Kirman'a saldırdığı vakit burada bulunan askerler katledilmişlerdir.⁵⁹ Bu sırada Tubsîn Oğul'un komuta ettiği ve sayısı yaklaşık 20.000'i bulan bir İlhanlı ordusu düşmana taarruzda bulunmuşsa da Nişabur yakınında bulunan Cokcuran kıyısında Barak'ın önünde tutunamamış ve bozgun halinde çekilmek zorunda kalmıştır.⁶⁰

Öte yandan Tubsîn Oğul'un ordusunda savaştan 2.000 asker Kıpçak'ın tarafına geçtiğini bilindiğinden, Tubsîn Oğul feci bir yenilgi olarak geri çekilmek zorunda kalmış olmalıdır.⁶¹ Nişabur'da yaşayan halk ise kılıçtan geçirilmiş, Çağataylı askerleri de bir süre burada soygun ve yağma işi ile meşgul olmuşlardır.⁶² Ayrıca Çağataylı saldırısı, bölgede büyük bir felakete sebep olmuştu. Nitekim Seyf-i Herevî, Margavul'un Kirman'da yaklaşık 2.000 Müslüman'ı öldürttüğünü yazar ki⁶³ Ceyhun Nehri'nin batı yakasındaki şehirlerin söz konusu saldırılarda verdikleri kayıpların bir hayli fazla olduğunu göstermektedir.

Abâkâ Han, Nişabur'un işgal edildiğini duyar duymaz Süratlı bir yürüyüşten sonra 668/1270 yılının yaz aylarında Horasan'a girmiştir.⁶⁴ Abâkâ Han, savaşmaya gerek kalmadan bir uzlaşma olabildiğini istediği anlaşılmaktadır. Nitekim ordusu ile birlikte Herat'a bağlı Badgis'e vardığında, hitabet gücü yüksek bir elçiyi Barak'ın yanına yollamıştır. Elçi, Barak'ın huzuruna çıktuktan sonra yaptıklarının yanlış olduğuna dair uzun bir nutuk çektikten sonra Abâkâ Han tarafından sunulan üç seçeneğe bir antlaşmayı kendisine sunmuştur. Buna göre ya Gaznin ve Kirman'dan Sind (İndus) Nehri'ne kadar kendisine bırakacak, ordusunu alıp memleketine geri dönecek veyahut savaşı kabul edecekti.⁶⁵ Mütareke maddelerine bakıldığında, Abâkâ Han savaşılma-

⁵⁸ Vassâf/Bombay, C. I, s. 71; *Tahrir-i Vassâf*, 1346, s. 41.

⁵⁹ *Tarih-i Şahî*, s. 287-288.

⁶⁰ Vassâf/Bombay, C. I, s. 71; *Tahrir-i Vassâf*, s. 41; İbnü'd-Devadârî, *Kenzü'd-Dürer ve Câmi'ü'l-Gurer ed-Dürre'l-Fâhir fî Sîretü'l-Melik en-Nâsır*, Nşr. Hans Robert Roemer, C. VIII, Kahire 1960, s. 141; Mîrh'and, C. V, s. 293-294; Kafalı, *a.g.e.*, s. 111; Güneş, *a.g.t.*, s. 44. Vassâf ve Mîrh'and'in aksine Reşidüddin, Barak'ın Ceyhun'u geçtiği olaylarda Tubsîn'in yenildiğinden bahsetmez. Fakat ileriki sayfalarda Barak'ın Herat Savaşı'nda yenilgi ile çıkmasından sonra Kaydu'ya yazdığı bir mektupta Tubsîn'in Cokcuran kıyısında yendiğini yazarak, bu konuda bir önceki müellifleri teyit etmiş olur. Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1090; Türkçe çev., s. 103.

⁶¹ Seyf-i Herevî, s. 333-334.

⁶² Vassâf/Bombay, C. I, s. 71; Vassâf/Hammer, s. 143-144; *Tahrir-i Vassâf*, s. 41; Seyf-i Herevî, s. 334; *Tarih-i Şahî*, s. 288; Mîrh'and, C. V, s. 294; Handmîr, C. III, s. 85.

⁶³ Seyf-i Herevî, s. 334.

⁶⁴ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1078; Türkçe çev., s. 94; Yunini, *Zeyl miratü'z-Zaman*, C. II, Haydarabad, 1955, s. 434-435; Ebül-Fedâil, *Nehcü's-Sedid ve'd-Dürü'l-Ferid fî Mâ ba'de Târîhi İbni'l-Amîd*, Trans. E. Blochet, *Patrologia Orientale*, C. I, London 1910, s. 521; İbnü'l-Devadârî, C. VIII, s. 148.

⁶⁵ Seyf-i Herevî, s. 331-332; Benaketî, s. 429-430; Mîrh'and, C. V, s. 300; Biran, "a.g.m.", s. 193; Faruk Sümer, "İlhanlı Hükümdarlarından Abâkâ, Argun Hanlar ve Ahmed-i Celayir", *Bellekten*, C. LIII / S. 206, Ankara 1986, s. 179; Güneş, *a.g.t.*, s. 55.

dan meseleyi hâl etmek istediği açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Nitekim iki önemli Moğol devletinin tüm güçleri ile karşı karşıya geldiği bu olayda savaşmaları halinde kaçınılmaz olarak taraflar arasında çok sayıda asker telef olacaktır. Bunun idrakinde olduğu anlaşılan Abâkâ Han'ın, Horasan'ın doğu hudutlarında istikrarın kurulması ve daha fazla Moğol kanının akması için en azından Ceyhun'a yakın bölgeleri Barak'a terk etmek niyetinde olduğu aşîkârdır. Fakat Barak, bu teklifin Abâkâ Han'ın acizliğinden dolayı sunduğunu sanmış olmalı ki bunu tereddütsüzce reddetmiştir.⁶⁶

Böylece Abâkâ Han ile savaşmakta kararlı olan Barak, onun gerçekten gelip gelmediğini öğrenmek için de üç casusu yola çıkarmıştır.⁶⁷ Fakat bu casuslar Moğolların Ab-ı Siyah (Karasu)⁶⁸ dedikleri bir yerde İlhanlı askerlerinin eline geçmişler, ardından da apar topar Abâkâ Han'ın huzuruna getirilerek sorgulanmışlardır. Daha sonra bunlardan ikisi katledilmiş, geri kalan bir tanesi de serbest bırakılmıştır.⁶⁹ Bu kişi daha sonra Barak'a Abâkâ Han'ın Altın Orda saldırısı sebebiyle geri çekildiğini ve tüm ağırlıklarını da geride bıraktığını söylemiştir.⁷⁰ Bu suretle Abâkâ Han'ın geri çekildiğini öğrenen Barak, İlhanlıların geride bıraktıklarına el koymak üzere hareket etmiştir. Kısa bir süre sonra İlhanlıların geride bıraktığı ağırlıklara çökmüşlerdir. Fakat sabah olduğunda İlhanlıların tüm gücüyle karşılarında bulmuşlardır. Nitekim Abâkâ Han, sahte ricat ile Barak'ı tuzağa düşürmüştü.⁷¹

Neticede savaş kabul etmek zorunda kalan Barak ordusuna hazır olmasını emretmiştir.⁷² Çağataylı ordusundan Margavul 3.000 askeriyle yaptığı ilk taarruzda katledilmesiyle sağ cenah dağılmıştır.⁷³ Ardından Barak, sol cenahın ileri atılmasını istemiştir. Bu sırada iyice zorlanan İlhanlı ordusu, Abâkâ ve emirlerden Suntay Noyan'ın yerinde müdahaleleri sebebiyle Çağataylı ordusu yenilmiştir.⁷⁴ Barak ise sırasında atından düşmüş ve askerlerinden biri

⁶⁶ Reşidüddin, bu kararı almasında etrafındaki emirlerin etkisinden bahseder ve söz konusu emirlerin onu savaşa teşvik ederek, Barak'ın barışa yanaşmamasında hususunda paylarının bir hayli fazla olduğunu iddia eder. Bkz. Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, 1080; Türkçe çev., s. 96.

⁶⁷ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1081; Türkçe çev., s. 97; Mirhand, C. V, s. 302.

⁶⁸ Nişabur yakınlarında bir nehirdir. Bkz. Mustevî, *Nuzhetü'l-Kulüb*, Nşr. G. Le Strange, London-Leiden 1915, s. 178.

⁶⁹ Bu süreç hakkında bkz. Güneş, *a.g.t.*, s. 57-58.

⁷⁰ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1083-1084; Türkçe çev., s. 98-99; Seyf-i Herevî, s. 346.

⁷¹ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1084-1085; Türkçe çev., s. 99; Mirh'and, C. V, s. 304-305; Biran, "a.g.m.", s. 194.

⁷² Savaş hakkında geniş bir değerlendirme için bkz. Güneş, *a.g.e.*, s. 41-65.

⁷³ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1086; Seyf-i Herevî, s. 348-349; Benaketi, s. 432; Yunini, C. II, s. 435; İbnü'd-Devadârî, C. VIII, s. 149; Ebü'l-Fedaîl, I, s. 524-525; Mustevî, s. 591; Mirh'and, C. V, s. 306; Handmîr, C. III, s. 86; Biran, "a.g.m.", s. 196-197.

⁷⁴ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1087; Türkçe çev., s. 101; Vassâf/Bombay, C. I, s. 74-75; *Tahrir-i Vassâf*, I, s. 43; Seyf-i Herevî, s. 349-350; *Tarih-i Şahî*, s. 290-291; Benaketi, s. 432; Şebankarei, *Mecmau'l-Ensâb*, Tsh. Mir Haşim Muhaddes, Tahran 1363, s. 264; *Mu'iz el-Ensab*, vr. 32a; Baybars el-Mansuri, *Zübdetü'l-Fikre fi Tarih el-Hicre*, Thk. D. S. Richards, Beyrut 1998, s. 121, 134; İbnü'l-Fuvati, *Havâdisü'l-Câmia ve'l-Tecâribü'l-Nâfi'a el-mâ'eu'l-sabi'a*, Thk. Mehdi el-Necem, Beyrut 1424, s. 255-256; Yunini, C. II, s. 435-436; Karatay el-İzzî, *Tarih Mecmu' el-Nevadir*, Thk. H. Hayn - M. Hacıri, Beyrut 2005, s. 145, 157; İbnü'd-Devadârî, C. VIII, s. 149-150; Ebü'l-Fedaîl, C. I, s. 524-525; Mustevî, s. 591; Mirh'and, V, s. 306-307; Kadı Ahmed Gaffarî, s. 199; Biran, "a.g.m.", s. 197-198; Kafalı, *a.g.e.*, s. 111-112; Sümer, "a.g.m.", s. 179.

onu tanıyıp kendisine bir at verene kadar yaya bir şekilde savaşmış ve daha sonra savaş meydanından hızlıca uzaklaşmıştır.⁷⁵ Geride kalan ordusunun önemli bir kısmı ise İlhanlılar tarafından imha edilmişlerdir.⁷⁶

Barak, mağlubiyetin hezeyanı içerisinde Ceyhun Nehri'ni geçerek Buhara'ya gelmiştir. Kendisi bu sırada ata binemeyecek kadar felç geçirmişti. Vassâf'a göre Barak burada iken Müslüman olup Gıyaseddin unvanı almıştır.⁷⁷ Buhara'ya gelince emir ve askerlere kötü davranınca ordusunun desteğini kaybetmiştir. Nitekim içlerinden çeşitli Moğol şehzadelerin de yer aldığı etrafındaki sayısız emir ve askerler ondan ayrılmışlardır.⁷⁸ Barak daha sonra Kaydu'nun kalabalık bir ordu ile Buhara'ya doğru yürüdüğünü haber aldıktan sonra vefat etmiştir (668/1270).⁷⁹ Ardından Çağataylılardan Mübarekşah, Cupay ve Kaban gelip Kaydu'ya biatlarını sundukları görülmektedir. Barak'ın hazinesine ise Mübarekşah tarafından el konulmuştu.⁸⁰ Barak öldüğünde gerisinde Biktimur, Tuva, Burba ve Huladay adında üç oğul bırakmıştı.⁸¹

Sonuç

Cengiz Han'ın torunları arasındaki hem siyasi hem de toprak paylaşımı sebebiyle ortaya çıkan çatışmalar, Moğolları farklı kutuplara bölmüştü. Nitekim Cengiz Han ölmeden önce ele geçirdiği toprakları çocukları ve torunları arasında bölüştürmesine rağmen, sınırları kesin olacak şekilde taksim etmeyi ihmal etmişti. Bu zaaf, ileride devletin istikbalini ciddi bir şekilde sarsmasına sebebiyet vermiştir. Cengiz Han hayatta iken bu durum fazla bir inkıza kaynaklık etmemişse de onun ölümüyle birlikte nüfusu iyice artan Cengiz hanedanı arasında derin ihtilaflara sebep olmuş ve büyük hanın ölümünden hemen sonra, kaçınılmaz olarak, geniş toprakların kim tarafından yönetileceği problemini ortaya çıkarmıştır. Cengiz Han'ın çocukları ve torunlarının âdeta tek vücut olarak hareket etmeleri ise Ögeday Han'ın ölümüne kadar devam edebilmiştir. Beklenen vaziyetin ortaya

⁷⁵ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, II, s. 1087; Türkçe çev., s. 101-102; Vassâf/Bombay, II, s. 75. Vassâf, onun 5.000 askeri ile birlikte Buhara'ya kaçtığını kaydeder. Bkz. Vassâf/Bombay, C. I, s. 75; *Tahrir-i Vassâf*, s. 43. Ayrıca bkz. Handmir, C. III, s. 87.

⁷⁶ Seyf-i Herevî'ye göre Herat savaşında 90.000 Çağataylı askeri öldürülmüştü. Bkz. Seyf-i Herevî, s. 351. Memlûk kaynaklarına göre ise Barak'ın kayıpları 40.000'den fazlaydı. Bkz. Ebû'l-Fedaî, C. I, s. 525; İbnü'd-Devadârî, C. VIII, s. 150. Rakamlara bakıldığında açık bir şekilde mübalağa yapıldığı anlaşılmaktadır. Fakat savaşta çok sayıda Çağataylı askerinin zayı olduğu da tahmin edilebilir.

⁷⁷ Vassâf/Bombay, C. I, s. 75; *Tahrir-i Vassâf*, s. 43; Ayrıca bkz. Mirhand, C. V, s. 308; Handmir, C. III, s. 87; Kadî Ahmed Gaffarî, s. 199; Muhammed İsfehânî Kazvinî, *Holdeberin (Der Tarih-i Moğul)*, Tsh. Mirhaşim Muhaddis, Tahran 1390, s. 336-337.

⁷⁸ Barak'ın Abâkâ Han ile savaşından sonraki icraatları hakkında geniş bir bilgi için bkz. Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1089-1096; Türkçe çev., s. 102-108; Vassâf/Bombay, C. I, s. 75-76; *Tahrir-i Vassâf*, s. 43-44; Mirhand, C. V, s. 308-311; Muhammed İsfehânî Kazvinî, s. 336-338.

⁷⁹ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1095; Vassâf/Bombay, C. I, s. 76; *Tahrir-i Vassâf*, s. 44; Mirhand, C. V, s. 310-311; Kafalı, *a.g.e.*, s. 112. Reşidüddin'e göre Barak korkudan, Vassâf'a göre ise Çağataylı şehzadeleri tarafından kadehine zehir katılması neticesinde ölmüştür.

⁸⁰ Reşidüddin/Ruşen-Musevî, C. II, s. 1096; Vassâf/Bombay, C. I, s. 74; *Tahrir-i Vassâf*, s. 44.

⁸¹ Vassâf/Bombay, C. I, s. 76; *Tahrir-i Vassâf*, s. 44; Handmir, C. III, s. 87.

çıkması da fazla zaman almamış ve bunu Moğol İmparatorluğu'nun doğal sınırlara ulaşmasıyla Cengiz Han'ın torunları arasında iktidar veya toprak paylaşımından kaynaklanan bir seri çatışmayı peşinden getirmiştir. Çatışmalar da nihayetinde daha sonra Moğol asilzadeleri arasında kanlı muharebelere sebebiyet vermiştir. Bu çalkantılı süreçte Çağataylı tahtına oturan Barak, kendi hakkı olduğu iddia ettiği toprakları ele geçirmek üzere yaptığı faaliyetler sırasında Buhara ve çevresindeki halkı ağır vergilerle ezmesi ve askerlerine karşı kötü davranması gerekli desteği kaybetmesine sebep olmuştur. Dikkat edildiğinde ise Barak'ın özellikle Kubilay'a karşı kazandığı zaferler, Kaydu başta olmak üzere diğer Moğol asilzadelerinin dikkatini çekmiş olmalı ki onun tüm faaliyetlerini Horasan'a kaydırmak istemişlerdir. Bu sebeple de Kaydu ve Mönge Timur arasındaki ittifakla ilk olarak Barak'ı kendilerine tabi kıldıktan sonra onu İlhanlılara karşı teşvik etmişlerdir. Fakat Barak'ın dengesiz hareketleri ve nihayetinde İlhanlılara saldırısı onun iktidarı ile birlikte canına mal olmuştur. Bu sebeple nispeten kısa süren iktidarının tümü savaşlarla geçen Barak, Moğolların diğer kolları arasındaki çıkar çatışmasına kurban gitmiştir.

Kaynaklar

Ahmed Tebrizî: *Şahinşahname, Tarih-i manzur Moğulân ve İlhanân ez Karn Heştem Hicri*, Tsh. Mahmud Afşar, Tahran 1397.

BARTHOLD, V. V.: *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, Haz. Hakkı Dursun Yıldız, TTK Yayınları, Ankara 1990.

Baybars el-Mansurî: *Zübdetü'l-Fikre fî Tarih el-Hicre*, Thk. D. S. Richards, Beyrut 1998.

BENAKETİ: *Ravzatü'l-ulî el-Elbâb fî Tevarihü'l-Ekâbir ve'l-Ensab, Tarih-i Benâketî*, Nşr. Ca'fer Şi'ar, Tahran 1348.

BİRAN, Michal: "The Batle of Herat 1270, s. A Case of İnter-Mongol Warfare", *Warfare İnter Asian History 500-1800*, Ed. Nicoladi Cosmos, C. VI, Brill 2002.

Cemal el-Karşî: *Mülhakatü's-Sürah*, Nşr. V. V. Barthold, *Turkestan v Epoxu Mongol'skogo Naşestviya*, C. I, St. Petersburg 1898.

CÜVEYNÎ: *Tarih-i Cihangüşâ*, Çev. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999.

Ebü'l-Fedaîl: *Nehcü's-Sedid ve'd-Dürrü'l-Ferid fî mâ Ba'de Târîhi İbni'l-Amîd*, Trans. E. Blochet, *Patrologia Orientale*, C. I, London 1910.

el-Ömerî: *Mesâlikü'l-Ebsâr fî Memâlikü'l-Emsâr*, Thk. K. S. el-Caburi, I-XXVII, Beyrut 2010.

GÜNEŞ, İbrahim: *Abâkâ Hân Devrinde İlhanlı Devleti Tarihi (663-1280/1265-1282)*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, (Basılmamış Doktora Tezi), Muğla 2021.

HANDMİR: *Habib-i Siyerfi Ahbarü'l-Beşer*, Tsh. M. Debirsiyaki, C. I-IV, Tahran 1362.

İbnü'd-Devadârî: *Kenzü'd-Dürrer ve Câmî'ü'l-Gurer ed-Dürre'l-Fâhir fî Siretü'l-Melik en-Nâsir*, Nşr. Hans Robert Roemer, C. I-IX, Kahire 1960.

İbnü'l-Fuvatî: *Havâdisü'l-Câmia ve'l-Tecâribü'l-nâfi'a el-mâ'eü'l-sabi'a*, Thk. Mehdi el-Necem, Beyrut 1424.

Kadı Ahmed Gaffarî: *Târîh-i Cihanâra*, Tahran ts.

KAFALI, Mustafa: "Barak Han", *İslam Ansiklopedisi*, C. 5, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1992.

KAFALI, Mustafa: *Çağataylı Hanlığı*, Berikan Yayınevi, İstanbul 2005.

Karatay el-İzzî: *Tarih Mecmu' el-Nevalir*, Thk. H. Hayn - M. Hacıri, Beyrut 2005.

MİRHAND: *Ravzatü's-Safa fi Sireti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, Nşr. Abbas Perviz, C. I-XII, Tahran 1375.

Mu'iz el-Ensab, Ed. A. K. Muminov, *Istoriâ Kazakhstana v Persidskikh İstochnikakh*, C. III, Almatı 2006.

Muhammed İsfehanî Kazvinî: *Holdeberin (Der Tarih-i Moğul)*, Tsh. Mirhaşim Muhaddis, Tahran 1390.

MUSTEVFÎ: *Nuzhetü'l-Kulûb*, Nşr. G. Le Strange, London-Leiden 1915.

-----, *Târîh-i Guzîde*, Nşr. 'Abdu'l-Huseyn Nevâî, Tahrân 1364.

REŞİDÜDDİN: *Câmi'üt-Tevârih*, Tsh. Muhammed Rüşen - Mustafa Müsevî, C. I-IV, Tahran 1374; *Câmi'üt-Tevârih*, Nşr. E. Blochet, C. II, London 1911; *Câmi'üt-Tevârih*, Çev. İsmail Aka - Mehmet Ersan - Ahmad Hesampour Khelejani, TTK Yayınları, Ankara 2013.

Seyf-i Herevî: *Tarihname-yi Herat*, Tsh. Gulamrıza Tabatbayi Mecid, Tahran 1383.

SÜMER, Faruk: "İlhanlı Hükümdarlarından Abâkâ, Argun Hanlar ve Ahmed-i Celayir", *Belleten*, C. LIII, S. 206, Ankara 1986.

ŞEBANKAREÎ: *Mecmau'l-Ensâb*, Tsh. Mir Haşim Muhaddes, Tahran 1363.

Tahrir-i Vassâf, Tsh. Abdu'l-Muhammed Âyeti, Tahran 1346.

Tarih-i Şahî, Nşr. Bastanî Perizi, Tahran 1389.

VASSÂF: *Tarih-i Vassâf*, C. I-V, Bombay 1289; *Geschichte Wassaf*, Trans. Hammer-Purgstall, C. I, Viyana 1856.

Wilhelm von Rubruk: *Moğolların Büyük Han'ına Seyahat; 1253-1255*, Çev. Ergin Ayan, İstanbul 2001.

Yakut el-Hamavî: *Mu'cemü'l-Büldân*, C. I-V, Beyrut 1977.

Yuan Shi, "Die Chinesischen Annalen des Mōngke, s. Übersetzung des 3. Kapitels des Yüan-shih", Trans. Waltraut Abramowskit, *Zentralasiatische Studien*, C. XIII, 1979.

YUNİNÎ, *Zeyl Miratü'z-Zaman*, C. I-IV, Haydarabad 1955.

Zekeriya Kazvinî: *Asarü'l-Bilad ve Ahbarü'l-İbad*, Beyrut 1960.

Extended Abstract

A Chagatai Ruler In The Shadow Of Aggression: Barak And Its Political-Military Activities (1266-1271)

Barak is the grandson of Mi-Tekin, one of the sons of Chagatai, and the son of Yisun-Tuva. Little is known about his life before his reign, so there is almost no information about his childhood as well as his date of birth. In addition, it seems that his accession to the throne took place with the permission and consent of Kubilai. After Barak seized the throne, he invaded many places by attacking the surrounding regions and placed his own men under the management of some regions, and he put Bikmiş, one of his emirs, at the head of the eastern part of Lower Turkestan. Qaidu, Ogeday's grandson, sent word to Barak, looking for a basis for him to follow him. However, when Barak did not accept this, this time he marched against him with a large army, but in the first encounter near Ceyhun, his army suffered a great defeat, and Barak received a rich booty and many captives. Seeing the gravity of the situation, Monge Timur sent his uncle Berkechar to his friend and ally Qaidu with an army of 50,000 people. Qaidu, who became stronger with the military support of the Golden Horde, was able to gather his soldiers who were scattered after the defeat and had the opportunity to march on Barak. Finally, in 667/1269, a fierce war took place between the two sides near Khocend, in which Barak was defeated. After being informed of Barak's activities, Qaidu, Kipchak and Berkeçay made an offer in a camp they built to "keep him away from their borders", that he could go to Barak and persuade him to peace thanks to the long-standing friendship ties between them. After the meeting with Barak, he finally agreed to the union (667/1269). As they promised next year, these Mongol princes, including Barak, Qaidu and Monge Timur, came together. In the final negotiations, they finally came to an agreement to attack Ilkhanid land, and hence Abaka's property, in order to expand the areas under Barak's rule next spring. As for the reasons for the decisions reached in Kengesh, Qaidu and Monge Timur had to choose a new target for Barak in order to divert the direction of Barak's aggression from themselves, which was out of their alliance and unyielding before the Golden Horde State and although they attacked with all their military forces, they could not give in. A better victim could not have been chosen than the Ilkhanate, whom they could not subdue. It is understood that before Barak attacked Iran, he commissioned Mesud Yalvach to please the people and to reconstruct the lands he had destroyed and prepare them for agriculture again. While Mesud Yalvach was also making the lands arable again by dealing with all the problems of the Lower Turkestan cities due to his duty; With the measures he took, he enabled the inhabitants to return to their homeland. Barak's clear plan, with the support of Qaidu and Monge Timur, was to start the invasion from two fronts before attacking the Ilkhanid lands. According to this, first, before attacking the Ilkhanids directly, he would incite his uncle Nekuder Oghul to revolt against Abaka Khan in the Caucasus, and would break the armies of the Ilkhanids by leading them to war on two fronts, and he would invade the western lands of the Ceyhun River and leave them between two fires. On this occasion, the process actually started by sending Mesud Yalvaç, the governor of Lower Turkestan, as an ambassador by Barak to Abaka Khan in 667/1269. While Mesud Yalvach was going to the presence of Abaka Khan with great respect, he was seated at the top of the other emirs except Ilgay Noyan, to show the value given to him. While in the presence of Abaka Khan, Mesud Yalvach demanded that Barak want to be subordinate to him, so his pearls should abolish the tax. Abaka gladly accepted this and summoned Hacı Shemseddin Alkani, who was dealing with these matters at that time, to his pre-

sence and asked him to clear all the debts immediately, and he took all of them out within a week, following the order given. Mesud Yalvach, having received all kinds of honor and treats within a week and having bought the surgamhi he wanted, immediately started on the way back. However, after a short time, it was understood that his visit was a complete deception, as the enemy armies were seen on the other side of Ceyhun. It is seen that Barak started the first offensive in 668 (1269), leaving his son Bek Timur with 10,000 soldiers in Kesh and Nehshab instead of him. Although an Ilkhanate army, commanded by Tubsin Oghul and numbering approximately 20,000, attacked the enemy, he could not hold on to Barak on the coast of Cokcuran near Nishabur and had to retreat in a rout. The people living in Nishabur were put to the sword, and the soldiers of Chagatay were busy with robbery and looting here for a while. As soon as Abaka Khan heard that Nishabur was occupied, he entered Khorasan in the summer months of 668/1270 after a fast march. As a result, Barak, who had to accept the war, ordered his army to be ready. The right flank dispersed after Margavul from the Chagatai army was killed in his first attack with his 3,000 soldiers. Then Barak wanted the left flank to be thrown forward. Meanwhile, the Chagatai army was defeated due to the on-site interventions of the Ilkhanid army, Abaka and one of the emirs Suntay Noyan. Barak, on the other hand, fell off his horse and fought on foot until one of his soldiers recognized him and gave him a horse, and then quickly left the battlefield. An important part of the remaining army was destroyed by the Ilkhanate. Barak crossed the Ceyhun River and came to Bukhara in the delirium of the defeat. By this time, he was too paralyzed to be able to ride a horse. According to Vassaf, Barak became a Muslim while he was here and took the title of Giyaseddin. Barak later died after hearing that Qaidu was marching towards Bukhara with a large army (668/1270). When Barak died, he left behind three sons named Biktumur, Tuva, Burba and Huladay. With the alliance between Qaidu and Monge Timur, they first subjugated Barak and then encouraged him against the Ilkhanate. But Barak's unstable actions and ultimately his attack on the Ilkhanids cost him his life along with his rule. For this reason, Barak, whose relatively short reign was spent in wars, fell victim to the conflict of interest between the other branches of the Mongols.